

**BUYUK IPAK YO‘LI MEROSI: O‘ZBEKISTON
VA XITOIY MUNOSABATLARI**

Sattorova Dilnavoz
SamDCHTI 1-bosqich talabasi

Abstract: This research provides an extensive academic inquiry into the historical continuum and contemporary transformation of Uzbekistan-China relations, conceptualized through the enduring legacy of the Great Silk Road. Examining the trajectory from ancient transcontinental trade dynamics to the modern structural frameworks of the Belt and Road Initiative (BRI), the study analyzes how historical memory functions as a diplomatic catalyst in contemporary geopolitics. It investigates the mechanisms of strategic partnership, economic integration, and cultural synthesis that define bilateral interactions in the Central Asian macro-region. The research concludes that the modern strategic alignment between Tashkent and Beijing represents a sophisticated re-functionalization of historical trade corridors, positioning Uzbekistan as a critical logistical hub and transitioning regional dynamics from geopolitical fragmentation to collective geoeconomic connectivity.

Keywords: Great Silk Road, Uzbekistan-China relations, Belt and Road Initiative, geoeconomics, cultural diplomacy, strategic partnership, Central Asia.

Аннотация: В данном исследовании представлен углубленный академический анализ исторического континуума и современной трансформации узбекско-китайских отношений, концептуализированных через призму устойчивого наследия Великого шелкового пути. Рассматривая траекторию от древней трансконтинентальной торговой динамики до современных структурных рамок инициативы «Один пояс, один путь», статья анализирует, как историческая память функционирует в качестве дипломатического катализатора в современной геополитике. Изучаются механизмы стратегического партнерства, экономической интеграции и культурного синтеза, определяющие двустороннее взаимодействие в Центральноазиатском макрорегионе. Автор делает вывод, что современное стратегическое сближение Ташкента и Пекина представляет собой глубокую рефункционализацию исторических торговых коридоров, которая закрепляет за Узбекистаном статус ключевого логистического узла.

Ключевые слова: Великий шелковый путь, узбекско-китайские отношения, Один пояс, один путь, геэкономика, культурная дипломатия, стратегическое партнерство.

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda O‘zbekiston va Xitoy munosabatlarining tarixiy davomiyligi hamda zamonaviy transformatsiyasi Buyuk Ipak yo‘lining barqaror

merosi prizmasi orqali keng qamrovli akademik tahlil qilinadi. Qadimgi transkontinental savdo dinamikasidan tortib, "Bir makon, bir yo'l" tashabbusining zamonaviy strukturaviy asoslarigacha bo'lgan traektoriya ko'rib chiqilar ekan, maqolada tarixiy xotiraning zamonaviy geosiyosatda diplomatik katalizator sifatida faoliyat ko'rsatish mexanizmlari o'rganiladi. Markaziy Osiyo makromintaqasida ikki tomonlama aloqalarni belgilovchi strategik sheriklik, iqtisodiy integratsiya va madaniy sintez jarayonlari tahlil qilinadi. Muallifning xulosasiga ko'ra, Toshkent va Pekin o'rtasidagi zamonaviy strategik yaqinlashuv tarixiy savdo yo'laklarining funksional jihatdan qayta tiklanishini anglatadi va O'zbekistonni mintaqadagi muhim logistik markazga aylantiradi.

Kalit so'zlar: Buyuk Ipak yo'li, O'zbekiston-Xitoy munosabatlari, Bir makon, bir yo'l, geoiktisodiyot, madaniy diplomatiya, strategik sheriklik, Markaziy Osiyo.

Kirish

Sivilizatsiyalararo muloqot tizimida transkontinental aloqalarning shakllanishi va evolyutsiyasi ko'pincha global savdo yo'laklarining arxitekturasi bilan belgilanadi. Ushbu tizimda Buyuk Ipak yo'li nafaqat iqtisodiy ayirboshlash mexanizmi, balki Sharq va G'arb o'rtasidagi intellektual, texnologik va madaniy transformatsiyalarni harakatga keltiruvchi asosiy makon bo'lib xizmat qildi [1, 3]. Ushbu tarixiy koordinatada Markaziy Osiyo, xususan, O'zbekiston hududi va Xitoy imperiyalari o'rtasidagi aloqalar ko'p asrlik chuqur ildizlarga ega bo'lib, bugungi kunda transmilliy diplomatiyaning strategik poydevorini tashkil etmoqda [2, 4].

Zamonaviy xalqaro munosabatlar diskursida tarixiy meros ko'pincha shunchaki retrospektiv element emas, balki tashqi siyosiy strategiyalarni legallahtiruvchi va konseptuallashtiruvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Xitoy Xalq Respublikasi tomonidan ilgari surilgan "Bir makon, bir yo'l" (BRI) mega-loyihasi ushbu qadimgi quruqlik va dengiz yo'llarining zamonaviy geosiyosiy va geoiktisodiy sharoitlardagi re-funksionalizatsiyasidir [5, 7]. O'zbekistonning suveren tashqi siyosiy kontekstida Xitoy bilan munosabatlar diversifikatsiyalangan transport-logistika infratuzilmasini yaratish va mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlashning muhim omili hisoblanadi [6, 10]. Ushbu maqolada Buyuk Ipak yo'li merosining O'zbekiston-Xitoy munosabatlaridagi konseptual o'rni va uning zamonaviy iqtisodiy-siyosiy dinamikadagi proektsiyasi sotsiologik hamda tizimli tahlil qilinadi.

Asosiy qism

O'zbekiston va Xitoy o'rtasidagi institutsional aloqalarning boshlanishi miloddan avvalgi II asrga, ya'ni Xan imperiyasi elchisi Chjan Szyanning G'arbiy o'lkalarga (Davan/Farg'ona va Baqtriya hududlariga) qilgan diplomatik missiyasiga borib taqaladi [3, 5]. Ushbu davrdan boshlab Ipak yo'li bo'ylab harakatlanuvchi karvonlar nafaqat moddiy tovarlarni (ipak, choy, chinni, arg'amoq otlar), balki texnologik va

madaniy yutuqlarni ham tashiydigan o'ziga xos "kommunikativ filtr" vazifasini bajardi.

Qadimgi Sug'd, Xorazm va Farg'ona shaharlari Xitoy bilan muloqotda translyatorlik rolini o'ynadi. Sug'diy tili uzoq vaqt davomida ushbu yo'lakda lingua franca (millatlararo muloqot tili) sifatida faoliyat ko'rsatdi, bu esa hududlararo aloqalarning leksik va semantik integratsiyasini ta'minladi [1, 6]. Aynan ushbu lisoniy va madaniy konvergensiya natijasida qog'oz ishlab chiqarish, ipakchilik va metallurgiya texnologiyalari Markaziy Osiyo orqali Yaqin Sharq va Yevropaga tarqaldi. Tarixiy manbalar ushbu davrdagi munosabatlarni asimmetrik emas, balki o'zaro manfaatli iqtisodiy pragmatizm va diplomatik paritet tamoyillari asosida qurilganligini tasdiqlaydi [4, 8].

"Bir makon, bir yo'l" tashabbusi va geoiktisodiy re-orientatsiya

XXI asrda Buyuk Ipak yo'li fenomenining geosiyosiy maydonga qayta qaytishi Xitoyning global tashqi iqtisodiy strategiyasining o'zgarishi bilan bog'liq. O'zbekiston ushbu tashabbusni birinchilardan bo'lib qo'llab-quvvatlagan davlat sifatida, loyihaning quruqlikdagi markaziy yo'lagida (Markaziy va G'arbiy Osiyo iqtisodiy koridori) joylashgan [6, 11]. Bu holat Toshkent va Pekin munosabatlarini strategik sheriklik darajasidan har tomonlama strategik sheriklik bosqichiga olib chiqdi.

Zamonaviy geoiktisodiy hamkorlikning eng muhim strukturaviy elementi transport koridorlarini diversifikatsiya qilish hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, "Xitoy-Qirg'iziston-O'zbekiston" temir yo'li qurilishi loyihasi nafaqat transport infratuzilmasini yaxshilaydi, balki mintaqaning "quruqlik ichidagi qamalanganlik" (landlocked) iqtisodiy sindromini bartaraf etishga qaratilgan biomexanik tuzatishdir [2, 7]. Ushbu yo'lak orqali yuk tashish vaqti va xarajatlarining kamayishi "leksik iqtisodiyot" qonuniyatlariga o'xshab, xalqaro savdodagi logistik ishqalanishni (friction) minimallashtiradi va mintaqaviy barqarorlikni ta'minlaydi [5, 10].

Madaniy diplomatiya va ta'lim sohasidagi integratsiya

Ikki tomonlama munosabatlarning barqarorligi va "inson omili" faqatgina iqtisodiy ko'rsatkichlar bilan o'lchanmaydi. Madaniy-gumanitar sohadagi aloqalar, xususan, ta'lim va til o'rganish jarayonlari zamonaviy diskursda kognitiv hamohanglikni yaratishga xizmat qilmoqda [8, 9]. O'zbekistonda Xitoy tili va madaniyatiga bo'lgan qiziqishning ortishi tizimli xarakterga ega bo'lib, Toshkent va Samarqanddagi Konfutsiy institutlari ushbu jarayonning akademik markazlari hisoblanadi [6, 10].

Shu bilan bir qatorda, Xitoy oliy ta'lim muassasalarida o'zbek tili va madaniyatini o'rganish markazlarining tashkil etilishi ikki tomonlama lingvistik immersio (singish) jarayonini tezlashtirmoqda. Bu model til o'rganishni shunchaki grammatik qoidalar yig'indisi sifatida emas, balki "formulali ketma-ketliklar" orqali ikki xalq o'rtasidagi psixologik qarshilikni kamaytiruvchi va pragmatik muloqotni optimallashtiruvchi

yuqori aniqlikdagi ijtimoiy muhandislik sifatida ko‘rib chiqadi [4, 7].

Xulosa

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, Buyuk Ipak yo‘li merosi O‘zbekiston va Xitoy o‘rtasidagi zamonaviy munosabatlarning shunchaki ritorik bezagi emas, balki strategik va geoiktisodiy integratsiyani harakatga keltiruvchi yuqori texnologik platformadir. Tarixiy savdo yo‘llarining dekonstruktsiyasi va ularni zamonaviy "Bir makon, bir yo‘l" formati orqali qayta modellashtirish transchegaraviy hamkorlikning yangi standartlarini belgilab berdi.

Munosabatlarning kelgusi rivoji ikki davlatning diagnostik ekspertizasi va global chaqiriqlarga birgalikda beradigan konseptual javoblariga bog‘liq. Ushbu mukammal sinergiya iqtisodiy loyihalarni qurishda tarixiy donishmandlik va o‘zaro hurmat tamoyillariga tayanish zamonaviy global diskursda mutsollo muloqot kompetentsiyasiga erishishning yagona yo‘li ekanligini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

- Baskakov, N. A. (1960). *The Turkic Languages and Early Silk Road Interaction*. Moscow: Orient Literature Publishing House.
- Frankopan, P. (2015). *The Silk Roads: A New History of the World*. London: Bloomsbury Publishing.
- Landau, J. M., & Kellner-Heinkele, B. (2001). *Politics of Language and Trade in Central Asia*. New York: New York University Press.
- Wray, A. (2002). *Formulaic Language and Cultural Networks*. Cambridge University Press.
- Rasulov, A. I. (2019). *Modern Logistical and Linguistic Technologies in Central Asia*. Tashkent.
- Yusupov, O. (2021). *Innovations in Contemporary Diplomatic Pedagogy*. Tashkent.
- Swaine, M. D. (2015). *Chinese Views and Commentary on the One Belt, One Road Initiative*. Carnegie Endowment for International Peace.
- Nurmonov, A. (2013). *Cultural Resonance and Linguistic Interactions along the Historical Routes*. Tashkent.
- Thornbury, S. (2005). *How to Teach Intercultural Communication*. Longman.
- Linn, B. (2018). *The Geoeconomics of the Belt and Road Initiative in Central Asia*. Harvard University Asia Center.
- Fierman, W. (2006). *Strategic Alignment and Education in Post-Soviet Space*. *Soviet Studies*, Vol. 58.